

Prof. Dr. István SCHÜTZ, Budapest

RRETH PREJARDHJES SË GJON HUNIADIT*

Gjon Huniadi (1387-1456), bashkëkohas i *Skënderbeut*, njihet në të gjitha vendet evropiane si prijësi më i madh ushtarak hungarez, mbrojtës i palodhur i botës së krishterë kundrejt rrezikut otoman, i cili ka organizuar edhe një kryqëzatë për të ndaluar përparimin e ushtrisë turke në drejtim të Evropës së Mesme dhe Perëndimore. Për të përkujtuar fitoren e tij të shkëlqyer në mbrojtjen e kalasë së Beogradit (në vitin 1456) në shumicën dërrmuese të vendeve të krishtera të Evropës bien edhe sot kambanat e kishave në çdo mesditë. Edhe fjalorët më të njohur enciklopedikë të botës familjen e tij e përmendin si një familje të njohur hungareze. Ka vetëm një vend në Evropë, Rumania, ku ai përmendet si një bir i popullit rumun, si na e lajmëron edhe pllaka e madhe përkujtimore në afërsinë e kështjellës së familjes së tij, në *Vajdahunjad* (Vajdahunjad, rumanisht *Hunedoara*) në pllajat veriore të Karpateve të Jugut. Ç'është e vërteta historike?

Qysh në fillim duhet theksuar se e vetmja përgjigje e mundur të cilën mund t'i japim kësaj pyetjeje e cila vazhdon që të japë mjaft kokëçarje brezave të njëpasnjëshëm historianësh, dhe kjo përgjigje tingëllon kështu: *nuk dihet me siguri, ose nuk ka asnjë provë konkrete* as për të hedhur poshtë, as për të mbështetur mendimet e ndryshme të historianëve në lidhje me prejardhjen e tij. Një gjë është e sigurt: fëmijërinë e tij të parë heroit i ardhshëm i popullit hungarez e ka kaluar në shtëpinë e një bujari të vogël vllah *Vajk* (rumanisht *Voicu*) të mërguar nga Vllahia në Transilvani, të cilin e ka marrë në oborrin e tij *Sigismundi i Luksemburgut* (1368-1437), i cili në vitin 1387 (d.m.th. në vitin e lindjes së Gjon Huniadit) e ka martuar të venë e mbretit hungarez *Luigji i Madh* (i vdekur në vitin 1382) dhe është kurorëzuar mbret i Hungarisë. Mbreti i ri me njëherë e ka ngritur në rangun e fisnikëve hungarezë „babain” e Gjonit duke ia dhuruar në Transilvani çifligun e madh nga

* Kumtesë e mbajtur në Simpoziumin Shkencor “Gjergj Kastrioti Skenderbeu dhe epoka e tij”, Prishtinë 21 nëntor 2005.

Huniadi me një kështjellë të ndërtuar nga mesi i shekullit XIII. Ngritja e shpejtë dhe karriera e shëndritshme ushtarake-politike e Gjon Huniadit ishte dhe ka mbetur e pashëmbëlltë në historinë e Hungarisë. Ai është bërë pronari më i madh i tokave në Hungari duke rritur feudet e tij deri gati në 3 milion hektarë (një të katërtën e ka pasur në Transilvani). Ai është bërë aq i pasur që shpenzimet e fushatave të tij të mëdha ushtarake i ka mbuluar nga të ardhurat e çifligjeve të tij. U emërua vojvod i Transilvanisë (si e konfirmon edhe emri i mëvonshëm hungarez i vendit të kështjellës së familjes *Vajdahunyad* –*vajda* hungarisht e ka kuptimin „vojvod” - pastaj guvernator i Hungarisë pranë mbretit të ri të mitur *Ladislav*, pas vdekjes së mbretit Sigjismund në vitin 1437. Sipas historianëve shpjegimi logjik i bujarisë së pakufishme dhe të kujdesit të vashdueshëm dhe të jashtzakonshëm të mbretit Sigjismund mund të gjindet vetëm në një lidhje të fshehtë dashurie midis mbretit të ri Sigjismund (19 vjeç në vitin e lindjes së Gjonit) dhe nuses së bukur të Vajkut. Sepse po të kishte qenë ai biri i bujarit të vogël rumun, nuk do të kishte asnjë logjikë të pranueshme për të shpjeguar trajtimin e befasishëm dhe të jashtzakonshëm të familjes së një bujari të vogël dhe të panjohur vllah nga ana e mbretit të Hungarisë.

Për sa i përket strategut dhe bashkëlufëtartit të madh të Skënderbeut, Gjon Huniadi, ai e mbante vehten e tij dhe familjen e tij hungarez, është martuar me një vajzë fisnike hungareze *Erzhebet Silagji* (Erzsébet Szilágyi), e cila i ka lindur dy djem, njëri prej tyre, *Matiasi* (Mátyás) është zgjedhur më vonë mbret i Hungarisë (1458-1490) nga fisnikëria e vogël e vendit.

Jemi të bindur se do t'ishte një marrëzi e pakufishme që të mohohet fakti që në damarët e të madhit Gjon Huniadi kishte qarkulluar edhe gjak rumun, dhe ai vetë as nuk ishte as nuk ka mbetur i vetmi hungarez me lidhje të pashkëputshme gjaku me etnosin rumun. Ja vetëm një shembull historik shprehës nga koha e themelimit të principatës së *Moldavisë*, nga mesi i shekullit XIV (në vitin 1465): disa familje fisnikësh hungarezë e kanë shoqëruar themeluesin e Moldavisë duke martuar vajza të bujarëve rumunë dhe duke u bërë me kohë edhe ata bujarë të pasur rumunë, kurse disa anëtarë të familjes rumune së *Dragoshëve* kanë kërkuar mbrojtje dhe azil në oborrin e mbretit hungarez *Luigji i Madh*, dhe duke marrë mbiemrin “hungarez” *Dragfi* nipat e tyre janë ngritur midis çifligarëve më të mëdhenj dhe më të pasur të mbretërisë hungareze. Në të dyja rastet rrugën e asimilimit etnik të familjeve përkatëse mund ta ndjekim hap pas hapi. Dhe të mos e harrojmë që *nacionalizmi dhe ndërgjegjja nacionaliste janë lindur më vonë*, në shekullin e iluminizmit frëng, kurse në Evropën e Mesme vetëm në shekullin XVIII.